

Autobiografia spotkań międzykulturowych

Pojęcia do przedyskutowania

 OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Wydział Polityki Językowej

Autobiografia spotkań międzykulturowych

Autobiografia spotkań międzykulturowych
Pojęcia do przedyskutowania

Autorzy

Michael Byram, Martyn Barrett, Julia Ipgrave
Robert Jackson, Maria del Carmen Méndez Garcia

Współpraca

Eithne Buchanan-Barrow, Leah Davcheva
Peter Krapf, Jean-Michel Leclercq

Projekt graficzny wydania angielskiego

Anne Habermacher

Przekład z języka angielskiego

Maciej Kositorny

Opracowanie graficzne wydania polskiego

Paweł Jaros

Redakcja merytoryczna wydania polskiego

Katarzyna Koszewska

Redakcja

Marta Höffner

Konsultacja

Ewa Bobińska, Olena Styslavska

OŚRODEK ROZWOJU EDUKACJI
Warszawa 2011

Autobiografia spotkań międzykulturowych to odpowiedź na zalecenia Rady Europy zawarte w Białej Księdze Dialogu Międzykulturowego *Żyjemy razem równi w godności* (<http://www.coe.int/dialogue>). W rozdziale 5.3 zatytułowanym *Uczenie się i nauczanie kompetencji międzykulturowych*, w paragrafie 152 czytamy:

„Należy stworzyć dodatkowe materiały metodyczne, które pomogą uczniom kształtować umiejętności bazujące na samodzielności, w tym umiejętności dotyczące krytycznej refleksji nad własnymi reakcjami i postawami wobec swoich doświadczeń z innymi kulturami”.

Rada Europy to międzyrządowa organizacja polityczna, powołana do życia w 1949 roku, jej stałą siedzibą jest Strasburg (Francja). Celem Rady jest zagwarantowanie demokracji, poszanowania praw człowieka oraz sprawiedliwości w Europie. Obecnie jej misja obejmuje 800 milionów ludzi w 47 państwach. Rada Europy pragnie ukształtować Europę, w której będzie podzielany wspólny system wartości, obejmujący także tolerancję, akceptację i szacunek dla różnicowania etnicznego i językowego.

Pakiet edukacyjny *Autobiografia spotkań międzykulturowych* został opracowany na zlecenie Wydziału Polityki Językowej Rady Europy.

Poglądy wyrażane w tej publikacji i załączonych do niej dokumentach przedstawiane są na odpowiedzialność autorów i niekoniecznie odzwierciedlają stanowisko Rady Europy.

Wszystkie prawa do tej publikacji należą do Rady Europy.

Niniejsze tłumaczenie zostało opublikowane na mocy umowy z Radą Europy.

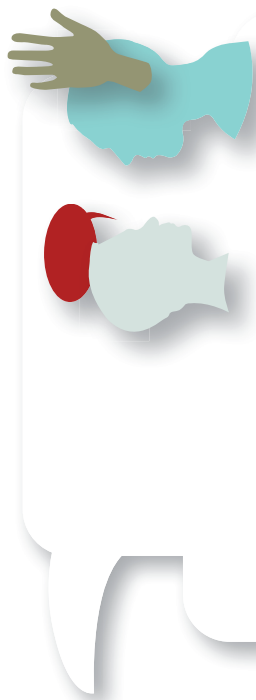
Wydanie w języku angielskim:
Autobiography of Intercultural Encounters
© Council of Europe, March 2009

Wydanie w języku polskim:
Autobiografia spotkań międzykulturowych
© Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2011

Materiały zawarte w publikacji można reprodukcować w celach niekomercyjnych, pod warunkiem poprawnego podania ich źródła.

Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukcowana i rozpowszechniana w celach komercyjnych w jakiegokolwiek formie elektronicznej (CD-ROM, Internet itp.) lub mechanicznej (fotokopia, nagranie, wszelkie systemy przechowywania danych itp.) bez pisemnej zgody Wydziału Informacji Publicznej i Publikacji (publishing@coe.int) Dyrektoriatu ds. Komunikacji Rady Europy.

ISBN 978-83-62360-96-3

Autobiografia spotkań międzykulturowych

Pojęcia do przedyskutowania

Wstęp

Przedstawiane definicje oraz pytania mają zachęcić młodzież kończącą edukację szkolną lub rozpoczynającą studia do zapoznania się z podstawowymi pojęciami i koncepcjami związanymi z kulturą, tożsamością i interakcjami kulturowymi. Zagadnienia zaprezentowano w taki sposób, aby: po pierwsze – pomóc młodym ludziom w zapoznaniu się z pojęciami dyskursu kulturowego, po drugie – ukazać powiązania pomiędzy koncepcjami funkcjonującymi w tym dyskursie, społeczeństwem i ich własnym życiem i po trzecie – wesprzeć rozwój międzykulturowy młodzieży. Pytania stanowią punkt wyjścia grupowych debat. Osoby prowadzące dyskusję mogą wcześniej zapoznać się z pełniejszym omówieniem poruszanych zagadnień zawartych w opracowaniu „Autobiografia spotkań międzykulturowych. Kontekst, koncepcje, teoria” bądź po dyskusji odesłać swoich uczniów lub studentów do niniejszego dokumentu, by utrwalili lub poszerzyli nabytą wiedzę.

1) Kultura

- Czy jest w twoim życiu coś, co możesz (lub inni mogą) uważać za część twojej kultury? Co to jest? W jaki sposób stało się to częścią twojej osoby?

Słowo **kultura** kojarzy się z praktykami, poglądami, wartościami, symbolami, tradycjami oraz sposobami życia i rozumienia świata. Kultury można traktować jako niezmiennie i odziedziczone cechy różnych grup narodowych, etnicznych lub religijnych. Ujmowanie kultury jako specyficznej cechy jakiejś grupy nazywa się dyskursem dominującym. Istnieje jednak inny sposób pojmowania kultury, podkreślający jej dynamikę, zmienność oraz podleganie nieustannemu redefiniowaniu przez jednostki i grupy, które wchodzi w interakcje z ludźmi pochodzącymi z odmiennych środowisk bądź też reagują na zmieniające się okoliczności. W tym wypadku dyskurs ma charakter demotyczny (potoczny).

- Jakie plusy i minusy wiążą się z przekonaniem o posiadaniu niezmiennych i odziedziczonych tożsamości kulturowej?
- Czy byłeś/byłaś w sytuacji, kiedy interakcja między różnymi kulturami występującymi w twoim otoczeniu dała początek nowym formom ekspresji kulturowej?

2) Społeczeństwa wielokulturowe

- Czy żyjesz w społeczeństwie, które można nazwać wielokulturowym? Uzasadnij swoje przekonanie.

Spółeczeństwo wielokulturowe to społeczeństwo zróżnicowane kulturowo na skutek napływu osób urodzonych lub wychowanych w innych kulturach. Osoby te wniosły do swojego nowego środowiska życiowego elementy własnego dziedzictwa kulturowego. Czasami o takich społeczeństwach mówi się, że są mozaiką różnych grup kulturowych, które żyją obok siebie, choć zarazem osobno. Rzeczywistość jest przeważnie nieco bardziej złożona, a to zarówno ze względu na wewnętrzne zróżnicowanie poszczególnych grup kulturowych, jak i z racji dynamicznych interakcji, zachodzących między różnymi kulturami, wartościami, praktykami i tożsamościami obecnymi w danym społeczeństwie. Społeczeństwa rozmaicie radzą sobie ze swoją różnorodnością kulturową. Z jednej strony mogą publicznie uznawać istnienie wielości mniejszościowych tożsamości etnicznych, kulturowych i religijnych, których odmienność jest powodem do dumy (czasem nazywa się to wielokulturowością), z drugiej – podkreślać wspólne więzi scalające społeczeństwo i wspólną tożsamość jego członków.

- Zastanów się nad opisanymi wcześniej reakcjami na zróżnicowanie kulturowe. Czy kiedy myślisz o swoim społeczeństwie lub o kraju, w którym żyjesz, przychodzą ci do głowy przykłady publicznego manifestowania dumy z istniejących różnic kulturowych albo publicznego akcentowania wspólnej tożsamości?
- Na czym według ciebie powinna polegać najważniejsza odpowiedź szkół i instytucji oświatowych na zróżnicowanie panujące w społeczeństwach wielokulturowych?

3) Postawę wobec innych kultur

Amina – żarliwa muzułmanka, ma troje sąsiadów niemułmanów, którzy wiedzą o tym, że Amina modli się pięć razy dziennie.

Osoba A uważa modlitwy Aminy za absolutną stratę czasu, ale akceptuje przysługujące jej prawo do modlenia się, jeśli tylko ma ona na to ochotę.

Osoba B uważa, że modlitwy są czymś dobrym dla Aminy, ponieważ nadają jej życiu porządek i sens oraz zbliżają ją do Boga.

Osoba C jest bardzo zainteresowana modlitwami Aminy, nawet rozmawiała z nią na ten temat i podzieliła się swymi przemyśleniami odnośnie tego, jak wiele w jej własnym życiu zmieniłoby znalezienie w ciągu dnia czasu na refleksję.

- Jak własnymi słowami opisałbyś/opisałabyś różne postawy przyjmowane przez sąsiadów wobec praktyk i przekonań Aminy?

Istnieje wiele różnych sposobów reagowania na ludzi, którzy pochodzą z innych kultur, mają inne przekonania i żyją inaczej niż my. Możliwa jest reakcja negatywna, oparta na uprzedzeniach, podejrzliwości i nietolerancji, ale można też zająć bardziej przychylnie stanowiska, na przykład:

- przejawiać postawę tolerancji, co oznacza, że uznajemy prawo innych do zachowań odmiennych od naszych, nawet jeśli się z nimi nie zgadzamy;
- okazywać szacunek, który pokazuje, że widzimy pewną wartość i pozytywne elementy w ich przekonaniach i praktykach, nawet jeśli ich nie podzielamy;
- zaangażować się w **dialog międzykulturowy** z ludźmi z innych kultur, w wymianę myśli i okazywanie gotowości do ewentualnego zrewidowania części z naszych poglądów pod wpływem tego, czego możemy się od nich nauczyć.

- Czy istnieją jakieś poglądy i praktyki pochodzące z innych kultur, które nie są tolerowane w twoim społeczeństwie (lub w środowisku szkolnym)? Czy uważasz, że wyznaczanie takich granic tolerancji jest właściwe?
- Jak sądzisz, czy kontakt z poglądami lub zachowaniami osób pochodzących z innych kultur w jakikolwiek sposób wpłynął na twoją własną postawę?

4) Obywatelstwo i narodowość

- Jakie masz obywatelstwo i jakiej jesteś narodowości? Czy to jest to samo?

Można być na przykład obywatelem Francji narodowości francuskiej, ale nie znaczy to, że **obywatelstwo** koniecznie musi pokrywać się z **narodowością**. Państwo to suwerenny byt polityczny ze ściśle określonymi granicami terytorialnymi, w obrębie których rząd sprawuje prawnie usankcjonowaną władzę. Z jednej strony termin: obywatelstwo odnosi się do statusu prawnego określającego relacje między jednostkami a państwem, w którym te jednostki – czyli obywatele – realizują swoje prawa i obowiązki. Z drugiej zaś – naród to dysponująca własną nazwą wspólnota ludzka, która ma związki ze swą historyczną ojczyzną, wspólną historię oraz wspólne symbole, tradycje i praktyki. Wiele narodów nie posiada obecnie państwa lub nie miało go w przeszłości. Przykładem narodu bezpaństwowego byli Polacy w XIX wieku, kiedy Polska znajdowała się pod zaborami trzech państw. Istnieją też narody, które żyją razem w jednym państwie wielonarodowym. Przykładem takiego państwa jest Wielka Brytania złożona z Anglii, Irlandii Północnej, Szkocji oraz Walii.

- Jakie masz prawa i obowiązki jako obywatel/obywatelka swego kraju?

- Czy narodowość ma duże znaczenie dla twojej tożsamości? Wyjaśnij swoje stanowisko.

5) Historia i...

...(a) Kultura

Między **historią** a kulturą istnieją silne powiązania. Dość radykalne stanowisko odnośnie ich związków głosi, że **kultura** to strażnik dziedzictwa przekazanego nam przez przodków. Spuścizna ta obejmuje styl życia, organizację społeczną i polityczną, wspólną narrację historyczną, kulturę wysoką w postaci sztuki, muzyki i literatury, a także folklor, zwyczaje, symbole i ikony, w tym także bohaterów historycznych. Zgodnie z nieco mniej skrajnym poglądem ślady przeszłości nadal tkwią w przyjmowanych dzisiaj stylach życia i myślenia. Jeśli kulturę traktuje się jako wcielenie dziedzictwa historycznego, to często staje się ona źródłem nadmiernej dumy, a czasami pewnego egoizmu kulturowego. Jego przejawem bywają pretensje do własnej wyższości kulturowej, żądania większego uznania dla własnej kultury lub też próby przedstawienia jej jako czegoś, co należy chronić w obliczu domniemanych zagrożeń.

- Jakie symbole i wytwory kulturowe wykorzystano w kształtowaniu narracji historycznej narodu, do którego należysz? Jaką mają one wartość w dzisiejszym świecie?

...(b) Inny

W spotkaniach różnych kultur **wizerunek innego** odgrywa kluczową rolę i może ułatwiać bądź utrudniać komunikację. Nasz wizerunek innego jest w dużej mierze kształtowany przez historię i to nawet zanim dojdzie do jakiegokolwiek spotkania. Opracowania historyczne są często obarczone pewną dozą stronniczości, która cechuje poglądy autorów na temat własnego i innych krajów. Opowieści o wrogości lub przymierzach między różnymi krajami lub relacje dotyczące kolonizacji mają długotrwały wpływ na nasze rozumienie oraz interpretacje życia i kultur innych społeczności.

- Czy historia wywarła wpływ na twoją opinię dotyczącą jakichś grup narodowych lub kulturowych? Czy perspektywa historyczna oddziałuje na twoją gotowość i zdolność do spotkania i poznawania przedstawicieli tych grup?

...(c) Obywatelstwo

Pojęcie **obywatelstwa** ma bogatą historię, odzwierciedlającą zmieniające się konteksty jego stosowania. W państwach-miastach świata antycznego status obywatela był zarezerwowany dla mniejszości, która mogła

wywierać wpływ polityczny na resztę społeczeństwa, ale także miała wobec niej pewne obowiązki. W czasach rewolucji koncepcję obywatelstwa wykorzystywano do formułowania żądań zwiększenia udziału w życiu politycznym i obywatelskim tych warstw społecznych, które wcześniej były z niego wykluczone. Świat podzielono na terytoria o wyraźnie określonej władzy politycznej, dlatego też obywatelstwo zostało ściśle powiązane z przynależnością do konkretnego państwa lub imperium, a posiadanie statusu obywatela danego państwa było podstawą roszczeń do przyznania pewnych praw (np. swobody, bezpieczeństwa, uczestnictwa w życiu politycznym lub prawa pobytu) bądź poszerzenia ich zakresu. Obserwowane ostatnio tendencje globalizacyjne upowszechniają nową formę obywatelstwa, która promuje poczucie przynależności, praw i obowiązków wykraczające poza granice narodowe i kulturowe.

- Jakie masz prawa i obowiązki obywatelskie, których nie mogliby mieć twoi przodkowie żyjący 300 lat temu? Czy myślisz, że dzięki tym prawom i obowiązkom ty i twoi współobywatele znajdujecie się w lepszej sytuacji?
- Co historia może wnieść do komunikacji międzykulturowej?

6) Tożsamości wielorakie: interpretowanie własnego ja

- Wypisz dziesięć słów, które cię charakteryzują. Podziel je na dwie grupy: „Jestem (kim)...”, „Jestem (jaki/jaka)...”. Porównaj swoją odpowiedź z charakterystykami podanymi przez kolegów i koleżanki z klasy.

Zazwyczaj identyfikujemy się jednocześnie z kilkoma grupami społecznymi, ponieważ jesteśmy członkami wielu różnych grup, np. narodowych, rasowych, religijnych, genderowych (związanych z płcią kulturową) itp. – zjawisko to nazywamy **tożsamością wieloraką**. Utożsamianie się z wieloma grupami społecznymi pomaga nam określać siebie i swoją pozycję w odniesieniu do innych ludzi funkcjonujących w świecie społecznym.

Jeśli przypisujemy pewną wartość i znaczenie emocjonalne członkostwu w danej grupie społecznej, to grupa ta staje się ważną częścią naszej koncepcji **własnego ja** (np. kibicowanie drużynie piłkarskiej lub bycie chrześcijaninem), a my zyskujemy subiektywną identyfikację z tą grupą.

Poszczególne grupy, do których należymy, nie są dla nas ważne nieustannie – przykładowo, jeśli jesteśmy wśród rodaków, nasza narodowość może być nieistotna. Jednak identyfikacja taka może okazać się bardzo ważna podczas konfrontacji z różnego rodzaju odmiennością (np. w trakcie podróży zagranicznej, oglądania międzynarodowych zawodów sportowych czy spotkania z kimś z innej grupy etnicznej lub religijnej).

- Identyfikujesz się z wieloma grupami społecznymi. Które z nich są dla ciebie najważniejsze? Dlaczego są dla ciebie tak ważne? Co byłbyś/byłabyś gotowy/gotowa zrobić, aby potwierdzić swoją przynależność do tych grup?

- Czy kiedykolwiek znalazłeś/znalazłaś się w sytuacji, kiedy różnice między grupami społecznymi, z którymi ty się identyfikujesz, a grupami społecznymi, z którymi identyfikowały się inne osoby, sprawiły, że jedna z twoich tożsamości lub kilka z nich zyskały na znaczeniu? Czy te różnice pomogły ci w lepszym poznaniu samego/samej siebie?

7) Postrzeganie ludzi z innych kultur: rozumienie innego

- Zastanów się, jak postrzegałeś/postrzegałaś w dzieciństwie inne kultury i ludzi z nich pochodzących, a jak postrzegasz tych ludzi i ich kultury dzisiaj? Przedyskutuj, czy to postrzeganie się zmieniło. Jeśli tak, to kiedy doszło do tej zmiany.

Nasze **postrzeganie ludzi z innych kultur** kształtuje się w dzieciństwie i w wieku dojrzewania.

Kształtowanie się dziecięcych postaw wobec własnych grup etnicznych i narodowych oraz postrzeganie innych przez dzieci są bardzo zróżnicowane jednostkowo. Czasami postawy dzieci wobec ludzi z innych grup stają się w miarę dorastania coraz bardziej pozytywne, czasem bardziej negatywne, a bywa też, że w ogóle nie ulegają zmianie.

Na kształtowanie się postaw dzieci wobec ludzi z innych kultur mają wpływ różne czynniki, m.in.:

- **dyskurs i praktyki rodzinne** w odniesieniu do grup kulturowych;
- **treść szkolnego programu nauczania** (np. w jaki sposób poruszane są kwestie rasizmu i dyskryminacji);
- sposób, w jaki grupy kulturowe przedstawiane są w **mediach masowych**, zwłaszcza w telewizji i w kinie;
- **kontakty osobiste** z przedstawicielami innych kultur.

- Zastanów się, jakie są twoje odczucia związane z własną grupą etniczną i narodową. Poniżej wypisano pięć źródeł – ujmij w formie haseł, czego się nauczyłeś/nauczyłaś o twojej grupie narodowej lub etnicznej, korzystając z każdego z nich: a) rodzina, b) szkoła, c) media masowe, d) kontakty osobiste z przedstawicielami innych kultur.

- Porównaj swoje odczucia wobec własnej grupy etnicznej i narodowej ze swoimi uczuciami związanymi z innymi grupami tego rodzaju. Pomyśl

o dwóch grupach, do których nie przynależysz – czym charakteryzuje się twoja postawa wobec nich i w jaki sposób się ona ukształtowała (np. wpływ rodziny, mediów, szkoły, kontaktów osobistych)?

8) Funkcjonowanie w europejskim kontekście różnorodności: różnojęzyczność

- Pomyśl o językach, którymi mówisz. Porozmawiaj z innymi o tym, jak i kiedy się ich nauczyłeś/nauczyłaś i co dla ciebie znaczy umiejętność posługiwania się danym językiem?

Różnojęzyczność to umiejętność używania dwóch lub więcej języków, wykorzystywana w celu komunikowania się i uczestniczenia w interakcjach kulturowych. Przykładowo – aby komunikować się z ludźmi z innych kultur, także takimi, którzy dzielą jedną z naszych tożsamości kulturowych (np. tożsamość narodową lub etniczną), ale różnią się od nas przynajmniej pod jednym względem, np.: pochodzeniem etnicznym, religią, językiem ojczystym, klasą społeczną, regionem, z którego pochodzą itp.

Różnojęzyczność oznacza, że:

- wykazujemy się pewnymi kompetencjami w posługiwaniu się jednym językiem obcym lub kilkoma;
- mamy świadomość wewnętrznego zróżnicowania występującego w obrębie jednego języka – na przykład jeśli naszym pierwszym językiem jest język polski, to wiemy, czym polski mówiony w okolicach Nowego Targu różni się od polskiego używanego na Śląsku.

Znajomość poszczególnych języków u osoby różnojęzycznej jest zróżnicowana; można wykazywać się dużą biegłością w posługiwaniu się językiem ojczystym, mieć średnią znajomość jednego języka obcego lub kilku z nich oraz znać tylko podstawy innych języków.

- Czy uważasz się za osobę różnojęzyczną? Przeczytaj uważnie definicję i zastanów się nad tym, w jaki sposób poszczególne aspekty różnojęzyczności odnoszą się do ciebie.

- Czy udało ci się wykorzystać twoje umiejętności z zakresu różnojęzyczności w komunikacji międzykulturowej? Pomyśl o sytuacjach, kiedy mówienie obcymi językami lub znajomość wewnętrznego zróżnicowania twojego pierwszego języka okazały się kluczowym elementem twoich doświadczeń międzykulturowych.

9) Funkcjonowanie w europejskim kontekście różnorodności: różnokulturowość oraz międzykulturowość

Osoba różnokulturowa ma kompetencje potrzebne do funkcjonowania w dwóch lub więcej kulturach. **Różnokulturowość** oznacza identyfikowanie się z częścią wartości, przekonań i praktyk wywodzących się z innych kultur oraz nabycie kompetencji językowych i behawioralnych koniecznych do uczestnictwa w tych kulturach. Część osób różnokulturowych to:

- dzieci z rodzin mieszanych (które często pozostają lojalne wobec odmiennych dziedzictw kulturowych obojga swoich rodziców);
- dzieci pochodzące z grup mniejszościowych, których kultura etniczna bardzo różni się od dominującej różnieścizmy kultury narodowej (w domu dzieci te często kultywują wartości i przejawiają praktyki kultury etnicznej, a poza domem przyjmują różnieścizmy kultury narodowej).

Międzykulturowość wymaga otwartości na ludzi z (dowolnych) innych kultur, zainteresowania nimi, ciekawości i empatii. To zdolność doświadczania inności kulturowej i wykorzystywania tak nabytych doświadczeń do:

- refleksji nad zagadnieniami, które we własnej kulturze i środowisku zazwyczaj są traktowane jako oczywistość;
- oceny własnych wzorców postrzegania, myślenia, odczuwania i zachowania tak, aby osiągnąć pełniejszą samowiedzę i pogłębione zrozumienie samego siebie;
- działania w roli mediatora wśród ludzi z wielu kultur lub tłumaczenia i interpretowania różnych punktów widzenia.

Międzykulturowość nie oznacza utożsamiania się z inną grupą kulturową lub adaptowania praktyk kulturowych innej grupy.

- Co sądzisz o poniższym stwierdzeniu?

W społeczeństwach europejskich, w których występują społeczności identyfikowane na podstawie różnic językowych i kulturowych, można być osobą różnojęzyczną, ale zarazem niekoniecznie różnokulturową (...) – nawet jeśli wszyscy dysponują repertuarem różnojęzycznym, nie oznacza to bynajmniej, że wszyscy wykazują się znajomością innych kultur. Osiągnięcie nowego poziomu zróżnicowania językowego daje nam okazję – ale tylko okazję – do zdobycia wiedzy o innych społecznościach, które z tego zróżnicowania korzystają. (Guide, 2003, s. 69. Strasburg: Rada Europy)

- Czy uważasz się za osobę różnokulturową? Czy masz przyjaciół lub znajomych, których uważasz za osoby różnokulturowe? Uzasadnij swoją odpowiedź i zilustruj ją przykładami.

10) Aktywne obywatelstwo i obywatelstwo międzykulturowe

- Jak byś określił/określiła samego/samą siebie: jako obywatela/obywatelkę twojego miasta/regionu, państwa, Europy czy świata? Przedyskutuj, czy jest jakiś rodzaj obywatelstwa, z którym najsilniej się identyfikujesz.

Aby uczestniczyć w życiu społeczeństwa wielokulturowego (por. definicja społeczeństwa wielokulturowego), potrzebujemy kompetencji z zakresu różnojęzyczności i międzykulturowości (por. definicje różnojęzyczności, różnokulturowości i międzykulturowości).

Aktywne obywatelstwo oznacza uczestnictwo w życiu społeczności zgodnie z własnymi prawami i obowiązkami. Aktywnym obywatelem można być na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i ponadnarodowym.

Kompetencje z zakresu różnojęzyczności i międzykulturowości są również potrzebne w rozwoju **aktywne-go obywatelstwa międzykulturowego**, które pozwala nam kontaktować się z innymi obywatelami (tego samego państwa albo innych państw) i podejmować działania w społecznościach wielokulturowych na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym lub ponadnarodowym.

- Omów przykłady sytuacji, kiedy zachowywałeś/zachowywałaś się jak aktywny obywatel/obywatelka twojej szkoły, regionu lub kraju (np. zbierałeś/zbierałaś fundusze na cele charytatywne).
- Czy kiedykolwiek miałeś/miałaś okazję wykorzystać swoje umiejętności z zakresu różnojęzyczności i międzykulturowości, tak aby pokazać, że jesteś aktywnym obywatelem/aktywną obywatelką? Podaj przykłady zaczerpnięte z twoich doświadczeń.

